
Recenzija

Michael W. Apple, *Ali edukacija lahko spremeni družbo? in drugi spisi*.
Prevedli Mojca Šorli, Sonja Kelšin, Lana Klopčič. Ljubljana: Pedagoška
fakulteta, 2018.

Avtor izbranih besedil iz dveh nedavnejših knjig, intervjuvanec in predmet spremne besede, Michael Apple, je ena od ključnih in hkrati najbolj samosvojih osebnosti kritične pedagogike v ZDA, seveda pa ga berejo tudi v Evropi in po vsem svetu. Knjiga, o kateri tu neizbežno premalo izčrpno razpravljam, je drugo knjižno delo tega avtorja v slovenščini. Prvo je bilo *Šola, učitelj in oblast*, ki je izšlo že leta 1992. Apple je v tistem času – najprej že l. 1989 – obiskal Slovenijo in je v razburkanem obdobju družbenih sprememb s svojimi predavanji in drugimi komunikacijami s predstavniki predvsem »skupine za obdelovanje šolskega polja« in s širšim občinstvom pomembno vplival na koncepte, ki so bili podlaga šolske reforme, s katero naj bi šolski sistem posodobili v skladu z družbenimi spremembami po koncu enopartijskega sistema. Iz druge Applove knjige v slovenščini med drugim izvemo, da je avtor dobil naziv častnega doktorja ljubljanske univerze. Glede na njegov prispevek k poznanosti kritične pedagogike – ali, če hočete, kritične družbene teorije šolstva in izobraževanja – v Sloveniji to priznanje presega pomen akademske geste.

Urednik te izdaje Applovega pisanja, Janez Krek, je iz knjige *Can Education Change Society?*, po kateri je slovenski prevod povzel naslov celotne knjige, izbral šest poglavij, ki so po njegovem mnenju še posebej zanimiva tudi za slovenske bralce in bralke. Delo, ki je v izvirniku izšlo leta 2013, je teoretsko in hkrati aktivistično. Takšno je bilo navsezadnje

povečini Applovo pisanje tudi v prejšnjih delih. Tudi iz tega dela pa lahko razberemo to, da obe plati podpirata druga drugo in pravzaprav ponazarjata odgovorno in reflektivno teorijo edukacije, ki se brez tega, da misli na družbene realnosti in na vloge socialnih, ekonomskih in političnih dejavnikov v praksah vzgoje in izobraževanja, sploh ne more utemeljiti ter legitimirati. Slej ko prej je Apple mislec družbene emancipacije skozi izobraževanje, pri čemer vseskozi, podobno kot vrsta drugih kritičnih pedagogov in sociologov izobraževanja, uvideva omejitve šolskih sistemov, ki jih uravnavajo interesi dominacije in mehanizmi reprodukcije družbenih razlik. Apple nikoli ni okleval takrat, ko se je bilo treba soočiti s konkretnimi pojavi in situacijami družbenih regresij ter celo s krizami, ki udarijo množice tako, da jih izpostavijo preganjanjem, pobijanjem, begunstvu ipd. Tako, denimo, v uvodnem poglavju primerja žrtve samo na prvi pogled »naravne«, v resnici pa tipično družbene katastrofe, orkana Katrina v New Orleansu, in begunce iz Bosne v Sloveniji v letih spopadov na ozemlju nekdanje Jugoslavije, pri čemer v obeh primerih najde zglede samoorganizacije in kolektivnega zavedanja o pomenu vzgoje in izobraževanja. Applovo vprašanje, ali edukacija lahko spremeni družbo, ni samo stvar retorike. Iz njegovega razmišljanja namreč lahko razberemo poanto, da izobraževanje kot agens znotraj družbe lahko vpliva na pozitivne spremembe, pri čemer namesto enoznačnega odgovora na vprašanje o potencialih edukacije Apple formulira poziv k mobilizaciji različnih udeležencev procesov izobraževanja k angažiranju in torej k zavestnemu delovanju za spremembo družbe. Kajti v šolskih sistemih poleg upravljavcev, različnih »deležnikov« dominantnih in ideologiziranih interesov neizbežno delujejo izvajalci, ki se z gospostvom v družbeni strukturi moči in oblasti lahko identificirajo, se mu pasivno podreajo ali pa se mu tudi avtonomno zoperstavijo. Najbrž ni treba posebej poudarjati, da Apple kot pogloblitve zaveznike v tem delovanju vidi učitelje. V poglavju o Paulu Freireju Apple poveže »politiko vedenja in politiko ‚vedočih‘« s pomenom, ki ga »imajo postkolonialni, globalni in kritični pedagoški pristopi«. V pisanju, ki vsebuje tudi reminiscence na njegova osebna srečanja s Freirejem, pa Apple opredeli devet nalog, v katerih se »mora angažirati kritična analiza v edukaciji«. Teh devet točk lahko beremo kot hkrati teoretski in politični program. Glede političnosti pri Applu ni dvoma, da je ključni problem nasproti emancipativnim težnjam za spremembo družbe politična desnica, ki se prikazuje v politikah neokonservativizma, v ideologiji neoliberalizma in njihovih oblikah hegemonije. Poglavje, ki je osrediščeno z razpravljanjem o izobraževanju v brazilskem Portu Alegru, kjer so uvedli »močnejšo demokracijo« in »realizirali utopijo« s participacijo državljanov, ponuja veliko prepričljivih ugovorov proti značilnim »argumentom«

neoliberalizma proti javnemu šolstvu in različnim oblikam emancipatoričnih kurikulumov. Vendar pa, kot avtor v gramscijski perspektivi opozori v četrtem poglavju slovenskega prevoda, se je treba soočiti z »neoliberalno in neokonservativno rekonstrukcijo naših ustanov, našega zdravega razuma, z demokracijo povezanih pomenov in celo naših identitet«. To poanto Apple ilustrira z zgodbo o »walmartizaciji Amerike«, iz katere razberemo osupljivo aktivno ideološko delovanje zadevne trgovske korporacije, ki seveda tudi izobraževanja ne prepušča naključju, ampak angažira cerkvene in medijske organizacije za doseg ciljev utrjevanja ideologije »prostega trga«. Ker se vprašanje o spreminjanju družbe zastavlja tako, da je treba najprej odgovoriti na dve podvprašanji (S čigave perspektive sprašujemo in kdo so posamezniki, ki se bodo za to trudili?), gre za opredelitev akterjev v pomenu pojma »subjekta zgodovine«. V tej točki Apple zavzame tudi osebno obarvano gledišče in opiše zanimanje za njegovi deli *Ideologija in kurikulum* ter *Edukacija in moč*, ki sta učinkovali v procesih demokratizacije v Južni Koreji, kjer se je avtor v času nemirov v osemdesetih letih tudi sam mudil in predaval revolucionarnim študentom. V petem poglavju tako med drugim najdemo zgoščen opis njegovih doživetij v Koreji, ki je napisan malodane v slogu boljših političnih trilerjev. V šestem – zadnjem – poglavju izbora iz omenjene knjige avtor povzame ter teoretsko osvetli »nauke« prejšnjih poglavij in se opredeli tudi do teoretske in praktične dileme med politikama pripoznanja in redistribucije.

Drugi del slovenskega prevoda je sestavljen iz treh izbranih poglavij iz knjige *Educating the »Right« Way*, ki je izšla že leta 2001. Morda bi glede prevoda tega naslova lahko pripomnil, da bi namesto besedice »pravi« (*right*) lahko še bolj poudarili poanto, če bi uporabili rešitev, ki jo je Božidar Debenjak vpeljal s prevodom znamenitega Adornovega pamfleta pod prevodnim naslovom *Žargon pravšrnjosti* (Ljubljana, 1972). Nemara je poglavitna tema knjige danes še bolj aktualna kot je bila l. 2001, ko so se vpliv in tudi resne institucionalne spremembe pod vplivom krščanskega fundamentalizma že jasno kazali. Vsaj do nadaljnjega je za evropskega bralca ali bralko Applov popis izginjanja darvinizma iz šolskih kurikulumov v vrsti ameriških zveznih držav v prid prodoru kreacionizma tako rekoč šokanten. Vendar pa avtor pri tem s hladno glavo analizira zgodovinske, socialne in institucionalne okoliščine tega regresivnega pojava. Zlasti v drugem poglavju se seznanimo s podrobnejšo razpravo o povezavah med konservativnimi (verskimi) gibanji, politiko in kapitalskimi agensi, pri čemer avtor pokaže na kopičenje sovraštva do javne (sekularne) šole v teh gibanjih. Naj pripomnim, da se v tem delu knjige lahko poučimo ne samo o problemih vzgoje in izobraževanja, ampak tudi o konkretnih dogajanjih v zvezi s cerkvami, religijskimi in konservativnimi gibanji ter o poglavitnih

ideologij ter voditeljih fundamentalističnih gibanj v ZDA. Ta del knjige se zaključuje z zanimivo Applovo razpravo o »kulturni politiki šolanja na domu«. V tem kontekstu avtor razgrne dileme, nasprotja in dinamiko med pojmom zasebnega in javnega.

Za zainteresirane bralce in bralke so zelo zanimivi tudi še trije sestavni deli knjige. Najprej lahko preberemo besedilo Applovega nagovora senatorjem ljubljanske univerze, v katerem je kajpak največ pozornosti namenil procesom spreminjanja visokošolskega izobraževanja. Sledi obsežni intervju, v katerem je bil glavni izpraševalec Janez Krek, nekaj vprašanj pa so postavili tudi drugi udeleženci srečanja z Applom na Pedagoški fakulteti v Ljubljani. Iz tega pogovora, poleg Applovih osvetljevanj njegovih poglavitnih konceptov in stališč, lahko razberemo, kako vse je ta kritični mislec edukacije povezan s slovenskim prostorom. Spremnne besede Applovega dolgoletnega sodelavca Luisa Armanda Gandina vsekakor ne kaže izpustiti pri branju te knjige, za katero lahko upamo, da bo med slovenskimi teoretiki, učitelji in študenti utrdila emancipatorično misel o vzgoji in izobraževanju.

Darko Štrajn